

Pátým svazkem dokončil autor své veledílo, skromně nazvané "Počátky Polska", které je ve skutečnosti encyklopedií dějin Slovanů a jejich sousedů v prvním tisíciletí n.l., sepsanou jediným učencem během 9 let v rozsahu přes půltřetího tisíce stran se 7 560 poznámkami pod čarou. (O I. svazku jsem napsal podrobnou recenzi do Památek archeologických 1967, s. 325-336, o svazcích I.-IV. jsem referoval v PHS 17, 1973, s. 285-293).

Poslední svazek - rozsahem největší - obsahuje tři samostatné monografie: o počátcích r u s k é h o státu (s. 9-223), o státních organizacích u "z á p a d o l e c h i c k ý c h" (tj. polabských Slovanů (s. 224-309) a o počátcích státu p o l s k é h o (s. 310-621).

První díl zahajují kapitoly o geografickém prostředí východních Slovanů a jejich etnickém obklopení v oblasti severní (baltské a finské) i jižní, kde po pádu východoavarské říše (ok.r. 670) některé slovanské kmeny byly včleněny do politického systému Chazarů. Diskutabilní je otázka, které slovanské kmeny patřily k chazarské říši a od kdy. Příslušnost byla vcelku volná a placený tribut malý. Říše Chazarů měla strukturu tzv. státu států, čili systému složeného ze státu vrchního a států resp. kmenů podlehlých. Se stejnou erudicí jako o Chazarech a Bulharech nad Kamou (jejichž stát byl součástí chazarské říše) pojednal autor o Maďarech, přiklání se k teorii o jejich původu z Baškie (nad řekou Belajou a Kamou). Odtud se přesunuli v 9. stol. nejprve k dolnímu Dněpru a Černému moři (Lebedia, Atelkuzu) a asi po 60 letech do Karpatské kotliny. Rekonstrukci jejich migrace věnoval autor velké úsilí (srov. mapu na s. 65), stejně jako jejich stykům se Slovany v 9. stol. V souvislosti s Maďary je podán výklad o stěhování Pečeněhů, jejichž kočoviška byla mezi Uralem a Volhou až asi do r. 890, kdy je neúspěšná válka s Chazarií donutila opustit tato sídla. Tehdy udeřili na Maďary a zaujali jejich sídla při Dolním Dněpru.

Ve 3. kapitole pojednal autor o počátcích osadnické expanze východních Slovanů. Rozeznává čtyři vlny slovanské kolonizace na zemích baltických: první v rámci kultury milogradské (před n.l.), druhou v podobě kultury zarubiněcké (2.stol.p.n.l. - 2.stol.n.l.), třetí po invazi Hunů (2. pol. 5. stol.) a čtvrtou po nájezdu Avarů (po r.558). Sporný etnický substrát kultury černachovské vysvětluje autor ve světle dat Jordanesových jako Venety (Slovany). Kritizuje novou Lapuškinovu tezi o pozdním příchodu Slovanů do Podněpří i výklad Brajčevského o kmenové struktuře Poljanů, složených domněle ze 6 kmenů, odpovídajících 6 oblastem černachovské kultury. Ve skupině východoslovanských Antů rozli-

šuje Łowmiański tři osadnická střediska: 1. s e š v e r s k é, jehož expanze dosáhla největšího rozmachu a dala - přímo či nepřímo - počátek Krivičům, Slověním, Radimičům, Vjatičům a snad i Poljanům; 2. d r e g o v i c k o - d r e v l j a n s k é, které zkolonizovalo západní Bílou Rus; 3. d u l e b s k é, které opanovalo povodí Dněstru. Všechna ta střediska měla ohraničené možnosti kolonizační ve směru na jih, kde zanechala přechodnou stopu své expanze v podobě Uličů. Autor zdůraznil těsnou vnitřní příbuznost východních Slovanů a odmítl letopisnou verzi o lechickém původu Radimičů a Vjatičů. Rozborem dat archeologických, jazykových a toponomastických došel ve 4. kapitole k závěru, že letopisy zveličily nepatrný příměs lechický do skupiny východních Slovanů, jejichž 12 kmenů, vyjmenovaných v letopisech, mělo zásadně jednolitý ráz etnický.

Kapitola 5., pojednávající o základním letopisném pramenu k počátkům Rusi (Pověst vremennych let), je významným příspěvkem k sovětské diskusi o skladbě a původu tohoto pramene. Navazuje na rozbor A. A. Šachmatova a na výzkumy sovětských vědců došel autor k závěru, že existovaly dva nejstarší útvary ruské historiografie: 1. Tzv. letopis sv. Eliáše (jak jej autor nazval), započatý r. 957 a vedený soustavně v l. 965-995; 2. Děje prvních ruských knížat (do r. 995), sepsané kolem r. 1030 z iniciativy Jaroslava Moudrého na základě chronologické osnovy oněch letopisů. "Pověst dávných let" rozšířila nejstarší partie letopisu - kromě geografického úvodu - masou historických zpráv, buď převzatých z cizích pramenů nebo amplifikovaných a jen sporadicky obohacených prvky tradice, zachované do počátku 12. století.

Rozbor těchto pramenů ulehčil autorovi hodnocení věrohodnosti jednotlivých zpráv ruských letopisů v dalších meritorních statích, z nichž 6. kapitole věnoval chronologii státního střediska v Kyjevě 9. stol. Vyšel z poznatku, že státotvorný proces u Slovanů byl především procesem spontánním a že v jednotlivých etnických skupinách se vytvářely dvě nebo více středisek vlády. Tento organizační pluralismus vystoupil nejvýrazněji u východních Slovanů, kde autor rozeznává aspoň tři politická střediska s vysokými aspiracemi: Kyjev, Polock a Novgorod, zatímco Rostov vznikl na úbočí, na území původně finském. Prvenství náleží Kyjevu. Model státního zřízení měl úspěch nejdříve u Poljanů, jejichž geografická poloha usnadňovala styky s Byzancí i s Chazary. U obou jižních kmenů - Uličů a Tiverců - státní středisko nevzniklo. Počátky kyjevského střediska zkoumá autor na základě dat archeologických i místní tradice zachycené v letopisech. Mimořádný význam přikládá zprávě Bertinských análů k r. 839 o lidu (gens) zvaném Rhos a jeho králi zvaném chagan (chacanus), kterého lokalizuje do Kyjeva. Recepce tohoto titulu před r. 838 je Łowmiańskému důkazem nového charakte-

ru knížete Poljanů, který se z kmenového náčelníka přetvořil v panovníka státu se sídlem v Kyjevě. Přelom klade autor do konce 8. století, kdy tam ještě nebyla dynastie normanského původu. V dalším pojednává o sty- cích Kyjeva s Byzancí (nápady ruské na Byzanc, zakončené traktátem z r. 838) a o vztazích Arménie s kyjevským knížetem (854/5). Autor po- přel účast Askolda a Dira na ruské výpravě proti Byzanci r. 860; soudí, že tito Normané tehdy v Kyjevě ještě nebyli a že výpravu zorganizovala domácí knížata. Brzy po výpravě došlo k p r v n í m u k ř t u Rusi (866) z iniciativy byzantské: Cílem bylo zastavení ruských útoků. Důvod rych- lého úpadku křesťanství vidí autor v pohanském obklíčení Rusi.

Klíčové postavení v dalších výkladech má 7. kapitola, pojednávající obšírně o názvu "Rus", jeho původu a významu (tento název se stal zá- kladem teorie normanské). Zowmiański odmítl severní koncepci původu tohoto názvu (z "Ruotsi", finského označení Švédska), a to z těchto důvodů: 1. Lokalizace Rusi ve Skandinávii je umělou konstrukcí, která nemá podkladu v místní slovanské tradici. 2. Autory té koncepce jsou Skandinávci, infiltrující na Kyjevskou Rus a přibírající její název. 3. Starší letopisci ruští se bránili této verzi, teprve "Pověst" ustou- pila tomu normanskému domyslu. Historickými argumenty hájí autor jižní koncepci názvu "Rus", který se objevuje nad středním Dněprem od r. 839 v plném světle historických pramenů. Přijetí tohoto n a d k m e n o - v é h o názvu bylo podle autora ve spojení s přechodem od kmenové or- ganizace ke státní.

Úloze Normanů v genezi ruského státu věnoval autor 8. kapitolu, v níž řeší trojí problematiku: 1. rozměrů skandinávské kolonizace ve východní Evropě; 2. podmanění slovanských zemí normanskými nájezdci; 3. podílu Normanů v založení státu a výkonu státní vlády u východních Slovanů. Malé rozměry skandinávské kolonizace na Rusi v 9. a 10. stol. ukazuje mapa na str. 163. Vznik ruského státu v důsledku normanských výbojů vylučují zprávy letopisné (autor srovnává Rurika se Sámem, p o - v o l e n ý m k vládě). Pokud jde o podíl ve vládě, zdůrazňuje autor převážně s l u ž e b n o u funkci Normanů; hlavním činitelem vlády byli bojaři, první zárodek feudální třídy. Slovanský ráz této vládnou- cí třídy je v souladu s nepatrnými stopami normanského činitele v rus- kém jmenosloví a v terminologii společenské (příklady na str. 175).

Hlavní závěry Zowmiańskiego o v z n i k u r u s k é h o s t á - t u lze shrnout takto: První středisko tohoto státu vzniklo v Kyjevě na přelomu 8. a 9. stol. z iniciativy místních slovanských činitelů, kteří čerpali podněty ze vzorů nejbližších státních zřízení - chazar- ského a byzantského, jak dosvědčují rané styky Kyjeva s nimi. Do stá- totvorného procesu se brzy zapojil (před r. 838) činitel normanský, po- hyblivý a plnící služebné funkce v útocích na byzantské državy i na

terény kavkazské a v udržování obchodních a diplomatických styků s Byzancí a Východem. Jeho horní vrstva byla připuštěna ke spoluúčasti ve vládě. Tento stát přijal název "Rus". Původní jádro "ruské země" zahrnovalo kmenové území Poljanů a část území Sěverjanů (země černihovskou a perejaslavskou), kdežto východní Sěverjané (nad Sejmem) si zachovali politickou odlišnost a byli poplatní Rusi.

Úvahy o chronologii počátků ruského státu uzavřel autor datem prvního křtu Rusi (866/867). V poslední kapitole "ruského" oddílu pak pojednal obšírně o dalším územním rozvoji ruského státu a jeho organizaci do konce 10. stol. Z bohatého obsahu této kapitoly zasluhují zmínky zejména: kritika letopisného schématu sjednocení východních Slovanů ze severního (novgorodského) střediska; pokus o novou lokalizaci tří ruských středisek ve zprávě al- Istachriho (Kujaba, as- Slavijsa, al- Artanijsa); teze o kyjevském původu "ruského" střediska u Slovanů a o jeho vzniku za Askolda a Dira; oprava chronologie vlády Rurika a založení Novgorodu na dobu kolem r. 900 (v souhlase s archeologií); spojení počátků Novgorodu se státopisným procesem u Slovanů; výklad o politické expanzi Novgorodu. Hlavní pozornost věnoval autor kyjevskému středisku za vlády Olega a Igora, stykům Rusi s Byzancí a politickému sjednocování východních Slovanů v 1. polovině 9. století. Ve světle regestu z r. 907, z něhož se snaží vydobýt autentická data, vysvětluje autor strukturu a územní oblast ruského státu na počátku 10. století, kdy existovaly dvě východoslovanské říše: severní s Rurikem a jižní s Olegem, značně rozsáhlejší než první. Teprve personální unie knížete Igora měla trvalé výsledky. Závěr kapitoly je věnován organizaci státního aparátu za vlády Olgy, dobytelské politice knížete Svatoslava, státní krizi po jeho smrti a konsolidaci ruského státu za Vladimíra. Výklady končí definitivní christianizací Rusi (987) a zhodnocením úlohy ruské církve v organizaci státu i feudální společnosti a ve zprostředkování byzantské ideologie a kultury.

Druhý díl je věnován problematice státní organizace u Slovanů "z á p a d o l e c h i c k ý c h", jak autor nazývá Slovanů polabsko-pobaltské. "Lechickými" Slovanů (název je umělý) rozumí etnický celek mezi Labem a Bugem, pásmem středoevropských hor a Baltem. Rozlišuje v něm oblast východní (asi dnešní Polsko) a západní (polabskou). V úvodní kapitole zabývá se obecně problémem počátků státnosti v polabských zemích a jeho literaturou. Zkoumá podmínky vzniku "celolechického" státu a vyslovuje názor, že celkové poměry osadnické i geografické, jazykové i etnické odpovídaly podmínkám nezbytným k vytvoření spoječné státní organizace na celém území lechickém, což je mínění jistě diskutabilní. Hlavní příčinu, proč polabští Slované zůstali za hranicemi polského státu, vidí v jejich

vnitřním vývoji, v jejich odporu ke změně politického zřízení. (Jsou i názory opačné). Následuje přehled novější literatury (historické i archeologické) o polabských Slovanech. Nedostatečná pramenná základna má za následek obtíže při určení absolutní chronologie vzniku státu u Polabanů, jak autor ukazuje na rozběžnosti názorů v novější literatuře české (Hrabová, Bulín, Procházka), sovětské (Koroljuk, Černilovskij) i polské (Labuda, Marciniak). Sám se v této otázce připojil k polské historiografii a klade počátky státnosti u polabských Slovanů do 10. století (na rozdíl od zmíněných historiků sovětských i některých českých, kteří vidí počátky státu u Obodriců už v 9. století).

Tato autorova koncepce je patrna z dispozice látky v dalších třech kapitolách, které postupně jednájí o p r o b l é m u s t á t n o s t i u polabských Slovanů v 9. století, o p o č á t c í c h s t á t n o s t i v Polabí v 10. století a o pokusu utvoření z á p a d o l e c h i c k é h o s t á t u v 11. století.

Při podrobném výkladu v těchto kapitolách analyzuje autor historické zprávy o jednotlivých skupinách polabských Slovanů (Srbové, Veleti, Obodrici). Rozbor zpráv o knížatech s r b s k ý c h z 9. století vedl k závěru, že neměli povahu panovníků; ke konci 9. století zprávy o nich mizí. Náčelník V e l e t ů Dragovit byl rovněž knížetem kmenovým a nikoli státním; týž charakter měla vláda "krále" Ljuba a jeho synů (autor zde polemizuje se mnou v otázce dědičnosti knížecí vlády). U O b o d r i c ů uznává autor instituci vrchního knížete ("velkokmenového"), zdůrazňuje však jeho závislost na lidu. Pozoruhodný je výklad o "pochodu" křesťanství ve slovanských zemích z jihu na sever. Odpor Polabanů ke křesťanství signalizuje neexistenci státních středisek u nich. V tributech placených slovanskými kmeny franským králům lze vidět zárodky politicko-organizačních změn, neboť tyto tributy byly "skrytou formou zdanění lidu ve prospěch knížete" (s.261).

O počátcích státnosti v Polabí mluví autor teprve v 10. stol. Jedním z polabských států byl stát s t o d o r s k ý (Stodoranů čili Havolanů) za vlády Tugomira v 1. polovině 10. století. Jeho rozměry byly malé, jak zjišťuje autor v polemice s H. Ludatem. V návaznosti na mé studie o česko-veletských vztazích vyslovuje spisovatel názor o č e s k é g e n e z i tohoto státu (sňatek českého Vratislava se Stodorankou Drahomírou). Jiný stát v Polabí vytvořili O b o d r i c i, jejichž kníže r.931 přijal křest. Autor věnoval značnou pozornost obodrickému státu Nakona a Mstivoje, i církevnímu zřízení Obodriců (biskupství ve Stargardě). Menší pozornost věnoval L u t i c ů m, jejichž konservativní politické zřízení mělo úspěchy v obraně, ale nemělo perspektiv do budoucnosti. K pokusu o vytvoření západolechického státu došlo ze střediska o b o d r i c k é h o za vlády knížete Gotšalka a

jeho syna Jindřicha. S jeho smrtí (1127) tento státní systém upadl. Autor podrobně prozkoumal expanzi obodrického státu na východ i na jih (srov. mapu na str. 301) i jeho státní aparát. Příčinou zániku tohoto státu byla jeho slabost. Šlo vlastně o protektorát Saska.

Teprve ve druhé polovině spisu se autor vrátil k polským zemím. Počátky polského státu zpracoval ve dvou posledních částech, které mají nadpisy: III. Formování východolechického státu Polanů.- IV. Formování polského státu v letech 964-1000. Mezníkem mezi oběma díly jsou první historické zprávy o polském státu v západních i arabských pramenech.

Státu Polanů (do r. 964), o němž z historických pramenů nevíme téměř nic, věnoval autor celou třetinu spisu (s. 310-504). Nejprve prozkoumal, jak se počátky Polska zrcadlí v kronikářské legendě (Gall, Kadžubek) a v historickém bádání. Poté pojednal o geografickém prostředí a politickém obklopení Polska (s rozsáhlým exkurzem o osadnictvu pruském a Maďarech). Těžiště výzkumu je v kapitolách pojednávajících o skupině východolechických kmenů a o příčinách hegemonie Polanů mezi nimi, o Hnězdňě a počátcích polské dynastie a o územním rozvoji státu Polanů do prvních historických zpráv o knížeti Měškovi.

V těchto statích je přirozeně mnoho hypotéz, např. o počátcích polské dynastie v Hnězdňě (jeho založení klade autor do doby kolem r.800), o změně dynastie po pádu Popiela v souvislosti se změnami v organizaci státu, o rozsahu státu za prvních tří Piastů, o sjednocení státu Polanů na sklonku 9. století atd. Łowmiański věří v historičnost Měškových předchůdců (Siemovit, Lestek, Siemomysl) a jejich povšechnou charakteristiku u Galla Anonyma se snaží doplnit konkrétnějším obsahem pomocí archeologických dat i argumentů filologických. Sem patří výklad záhadného názvu "Licicaviki" (Widukind), což jsou podle autora "Lestkovici", tj. poddaní knížete Lestka. Označení lidu jménem tohoto knížete ukazuje prý na "velkého dobyvatele". Převážně jeho dílem je prý "hnězdenský stát" v hranicích před Měškem; na účet Siemomysla připadá prý "v nejlepším případě" opanování Pomoří. Teze, že k připojení celého Pomoří k polskému státu došlo ještě před Měškem, je po mém soudu pochybná. Také chronologie prvních tří Piastů je nejistá. Zemřeli-li Siemovit v 90. letech 9.století (s.462), je málo pravděpodobné, že jeho nástupce Lestek žil ještě r. 948 (s.489). Vcelku však třeba souhlasit s autorem, že časy před Měškem rozhodly ve velké míře o budoucnosti Polska, neboť vytvořily základy státního aparátu a zajistily státu i rozlehlou územní základnu. Sporné je jen, jak rozlehlou.

Na pevnější půdě písemných zpráv pohybuje se autor v poslední části spisu, v níž sleduje problematiku rané polské státnosti v 5 kapitolách: 1. První konflikt polsko-německý. 2. Navázání právního vztahu Polska a

Císařství. 3. Polsko-Čechy-Rus a územní rozvoj polského státu. 4. Přijetí křtu a počátky církevní organizace. 5. Zakončení výstavby polského státu.

Autor nakreslil obraz počátků polského státu Měška I. dosti odlišně od onoho, který se celkem ustálil v polské historiografii od průkopnického spisu G.L a b u d y "Studia nad początkami państwa polskiego" (1946). První stopy politiky Piastovců nad Odrou zjišťuje už v r. 954, kdy vypukla válka markraběte Gera s Ukrapy, které prý podporoval Siemomysl. Expanze polského státu při ústí Odry narazila na odpor nikoli Veletů, nýbrž Voliňanů, které autor ztotožňuje s "barbary" Widukindovy zprávy o válkách dobrodružného hraběte Wichmana (III,66). Poslední větu této zprávy interpretuje tak, že nikoli Wichman, nýbrž Gero porazil dvakrát Měška a zabil jeho bratra. Změny větného podmětu dosáhl vypuštěním předchozí věty (o válkách Wichmana s barbary), kterou pokládá za pozdější vsuvku, aniž rozhoduje, jde-li o doplněk autorův či marginální. Výklad není přesvědčivý, protože souvislý text o akcích Wichmanových nenasvědčuje interpolaci. Autor tím získal jen zdánlivou shodu s obecně znějící a pozdní zprávou Thietmarovou (II,14), podle níž Gero poddal císařově svrchovanosti Měška s jeho poddanými. Domnívám se (s K. Tymienieckým i s G.Labudou), že v pramenech není opory pro tezi o válce Měška s Gerem r. 964.

Také při posuzování vztahu Polska k Císařství šel autor vlastní cestou. Proti koncepci Labudově (i mé) o nebezpečí veletském dovozuje, že Veleti neohrožovali Polsko při Odře a že naopak Piastovci podporovali snahy Polabanů o osvobození od Sasů, a to už před r.964, což prý bylo příčinou konfliktu Měška s Gerem. Tuto polskou politiku prý změnila teprve dohoda obou z r.964. Ale z pramenů nelze dovést ani válku polsko-německou, ani její zakončení dohodou z r.964. Z pramenů lze soudit jen na dohodu mezi p o k ř t ě n ý m Měškem a císařem Otou I., uzavřenou nejdříve r. 966 (křest Měškův). R. 967 vystupuje Měšek u Widukinda jako "amicus imperatoris".

Novým způsobem vysvětluje autor tribut placený Měškem císaři "až k řece Vartě". Územním základem tohoto poplatku nebyla prý jen země lubušská, ale i území Polanů a středního Polska na l e v é m břehu Varty, a tribut měl povahu úplaty za císařovu rezignaci na misijní práva v Polsku, tedy povahu církevní a nikoli státní. Je otázka, lze-li v 10. stol. takto rozlišovat. Tento poplatný vztah přibral podle autora později "formu vztahu vazalského, i když ne lenního" (s. 547). V Thietmarově výroku "Miseco semet ipse regi dedit" (986) vidí spisovatel akt komendace, ale bez ustanovení léna a investitury, takže polský stát si zachoval nezávislost a zůstal mimo hranice německé říše.

Autor ocenil pozitivní úlohu česko-polského spolku v raném rozvoji

polské státnosti. Postupný rozchod politických cest Měška I. a Boleslava II. líčí celkem ve shodě s mou studií "Polský stát Měška I. a Čechy" (Slov.hist.studie 1962). Polsko-ruský konflikt z r.981 a jeho výsledek - ztráta Červeňských hradů - se prý netýkal českého panství (jak soudil Labuda), neboť tyto hrady patřily tehdy k Polsku, naproti tomu Přemysl zůstal prý v držení Krakova, tj. Čechů. Żowmiański je přesvědčen, že Boleslav Chrabrý - po Měškově druhém sňatku s Němkou Odou - přebýval delší čas "v dobrovolném vyhnanství" v Praze u Boleslava II. Na Prahu - a ne na Hnězdno - ukazují prý tři sňatky Chrabrého: s dcerou míšeňského markraběte, neznámou Maďarkou a s Emnildou, dcerou Dobromíra, kterého autor pokládá za knížete krakovského. V česko-polské válce r.990 šlo o Slezsko (regnum ablatum), nikoliv o Krakovsko, které Češi ztratili - v souhlase s Kosmovou zprávou - až r. 999 po smrti Boleslava II. S tímto výkladem třeba souhlasit.

Kapitola o christianizaci Polska přináší výklady o křtu Měška a jeho okolí v Polsku (966), o polské misi, o níž prý se polský kníže dohodl s císařem, a o lotrinském původu této misie v čele s biskupem Jordanem. Autor - proti běžným názorům - dovozuje, že Jordan byl už od r. 966 misijním biskupem v Polsku a od r.968 poznaňským ordinářem.

Poslední kapitola je významným příspěvkem především k regestu "De gome iudex". V jeho textu činí autor jedinou korekturu: "Alemuze" (=Olomouc) místo "Alemure". Předmětem Měškovy donace papeži byl "hnězdenský stát" s p ř í s l u š e n s t v í m, za něž autor pokládá Pomohí, Mazovsko a Slezsko, nikoli však Krakovsko, kde prý vládl tehdy (991) Boleslav Chrabrý pod svrchovaností č e s k o u. Cílem donace byla příprava polské církevní organizace s vyloučením nároků Magdeburku. Donace byla inspirována polským duchovenstvem lotrinského původu a donační listina vznikla podle autorovy domněnky buď v Římě nebo v Kvedlinburku r. 991. Je potvrzením práv Odiných synů na Polsko s vyloučením Boleslava Chrabrého, který tento plán po otcově smrti (992) překazil. Z dat listiny o "pertinencích" hnězdenského státu ve spojení s pozdějšími prameny rekonstruuje autor nejstarší správní rozdělení Polska (viz mapu na str. 315).

Poslední stránky spisu věnoval spisovatel "hnězdenskému sjezdu" Oty III. s Chrabrým r. 1000. Sjezd měl hlavně cíle církevní (založení polské metropole). Sporná je politická stránka sjezdu. Poté, co G. Labuda vyvrátil názor, že císař udělil Boleslavu Chrabrému titul patricia, převažuje mínění, že sjezd byl přípravou ke korunovací, k níž došlo teprve r.1025. Żowmiański nesdílí tento názor. Ozdobení hlavy polského knížete c í s a ř s k ý m diadémem (Gall) nebylo korunovací, ale jen formou pocty. Totéž gesto císařovo měl prý asi na mysli Thietmar, když napsal, že císař učinil poplatníka p á n e m (dominus). Autor práve

zdůrazňuje, že v oblasti politické (mimocírkevní) nezanechal sjezd trvalých stop. Hodnotí jej nikoli z hlediska právního vztahu Polska k říši, ale ze stanoviska vnitřního vývoje Polska, který je pozvedl na čestné místo mezi evropskými státy a umožnil postavit církev do služeb státu. Hnězdenský sjezd uzavřel minulé období, ale neotevřel nové politické horizonty.

Svůj názor o epochálním a zcela mimořádném významu díla "Początki Polski" jsem vyslovil už v recenzích dřívějších. Po studii jeho posledního svazku nemusím na tomto mínění nic měnit.

Hynek Bulín